

SON SÖZ

Thomas Nagel

4 Temmuz 1937'de Belgrad'da doğdu. 1939'da ailesiyle birlikte New York'a geldi ve orada büyüdü. Önce Cornell Üniversitesi'nde, ardından Fulbright Bursu ile gittiği Oxford Üniversitesi'nde ve son olarak Harvard Üniversitesi'nde felsefe eğitimi aldı. Her zaman felsefenin çok çeşitli alanlarında çalıştı, ancak etik, siyaset ve hukuk teorisi ilgi alanlarının başında geldi. Ayrıca metafizik, bilgi teorisi, zihin felsefesi ve yaşamın anlamı hakkında da çok sayıda eser yazmıştır. Nagel, ahlak teorisinin kürtaj, pozitif ayrımcılık, ifade özgürlüğü ve savaş hukuku gibi güncel konulara doğrudan uygulanmasıyla ilgilenmektedir ve bu konuları felsefenin ana akımına taşıyan önemli bir etkiye sahip olan *Philosophy & Public Affairs* dergisinin kurucu editörlerinden biridir.

Bekir Aşçı

Felsefe üzerine lisans eğitimini Ege Üniversitesi'nde, aynı alanda yüksek lisans eğitimini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde tamamladı. Hâlâ Galatasaray Üniversitesi'nde doktora çalışmalarına devam ediyor. İmgelem teorisi, sanat felsefesi, eğitim felsefesi, tiyatro felsefesi gibi alanlarda çalışmalarını sürdürüyor. Aynı zamanda Çocuklar İçin Felsefe (P4C) alanında çalışıyor, her yaştan katılımcı ile soruşturmalar yapıyor, öğretmen eğitimleri gerçekleştiriyor. P4C alanında etkinlik gösteren İMAGİS Eğitim ve Danışmanlık şirketinin kurucu öğretmenlerindendir.

THOMAS NAGEL

SON SÖZ

Aklın Evrensel Gücünü Savunmak

İngilizceden çeviren:
Bekir Aşçı

İrene Kitap: 25
Felsefe: 7

Son Söz / Thomas Nagel
Özgün adı: *The Last Word*
İngilizceden çeviren: Bekir Aşçı

ISBN: 978-625-97873-4-3

© Thomas Nagel, 1997

Bu kitap, ilk olarak 1997 yılında İngilizce olarak yayımlanmıştır. Bu çeviri, Oxford University Press ile yapılan anlaşma sonucu yayımlanmıştır. Orijinal eserden yapılan bu çeviriden yalnızca İrene Kitap sorumludur ve Oxford University Press çevirideki herhangi bir hata, eksiklik, belirsizlik veya yanlışlıktan kaynaklanan herhangi bir kayıptan sorumlu değildir.

The Last Word was originally published in English in 1997. This translation is published by arrangement with Oxford University Press. İrene Kitap is solely responsible for this translation from the original work and Oxford University Press shall have no liability for any errors, omissions or inaccuracies or ambiguities in such translation or for any losses caused by reliance thereon.

© İrene Kitap, 2022

Bu kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek yapılan kısa alıntılar dışında hiçbir şekilde kopyalanamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Sertifika no: 51753

Yayın yönetmeni: Levent Çeviker
Kapak ve sayfa tasarımı: Artemis İren

Birinci basım: Ekim, 2025

Baskı: My Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sk. No: 8/F Zeytinburnu/İstanbul
Tel: 0212 674 85 28 | mymatbaa34@gmail.com
Sertifika no: 47939

İrene Kitap

irene@irenekitap.com / www.irenekitap.com

📧 irenekitap 📞 irenekitap 📱 irenekitap

Genel Dağıtım: **İKİ A YAYINCILIK VE DAĞITIM HİZMETLERİ A.Ş.**

Gülbahar Mah. Elif Sok. No: 4/A Mecidiyeköy/İstanbul

Tel: 0(212) 272 45 46 | Fax: 0(212) 272 45 55

www.ikiayincilik.com.tr

İçindekiler

<i>Önsöz</i>	7
1. Giriş	9
2. Düşünceyi Neden Dışarıdan Anlayamayız?	19
3. Dil	45
4. Mantık	65
5. Bilim	89
6. Etik	115
7. Evrimsel Doğalcılık ve Din Korkusu	143
<i>Dizin</i>	163

Ronald Dworkin ve Saul Kripke'ye

Önsöz

Bu kitap üzerindeki temel entelektüel etkiler, kitabı ithaf ettiğim iki arkadaşımın gelmektedir.

1970'in sonlarında Saul Kripke'nin Princeton'da verdiği bir seminere katıldım; Kripke bu seminerde mantıkla alanındaki çeşitli görecelilik, şüphecilik, öznelcilik veya revizyonizm biçimlerine saldırdı. Klasik mantığın bu yollardan herhangi biriyle değerlendirilemeyeceğini, onun basitçe doğru olduğunu ve örneğin kuantum mantığı gibi alternatiflere verilecek tek yanıtın onlara karşı klasik mantık içinden tartışmak olduğunu savunuyordu. Her halükârda, şüphecilerin de bütünüyle kendi düşünme süreçlerinde klasik mantığa dayandıklarına işaret ediyordu.

Ronald Dworkin ile birlikte 1987'den bu yana düzenli olarak ders veriyoruz ve onun ahlak konusundaki şüpheciliğe, göreceliliğe ve öznelciliğe cevap vermenin tek yolunun bunlara birinci dereceden ahlaki argümanlarla karşılık vermek olduğu konusundaki sürekli ısrarına maruz kalıyorum. Ronald şüpheli pozisyonların kendilerinin ahlaki iddialar olarak anlaşılması gerektiğini, başka bir şey olarak anlaşılamayacaklarını savunuyor. Ben bu kadar ileri gitmezdim ancak bu iddialara verilecek cevabın ahlakın içinden gelmesi gerektiği ve meta-etik düzeyde bulunamayacağı görüşüne yönlendirildim.

Felsefenin iki farklı bölgesinden gelen ve pek çok ortak noktası bulunan bu iki realist bakış açısı beni, herhangi bir düşünce biçiminin nesnelliği hakkındaki felsefi tartışmalarda son sözün, şeylerin

nasıl olduğuna dair bazı nitelenmemiş düşüncelerde –ne kadar dışına çıkmaya veya bunları salt olumsal psikolojik eğilimler olarak görmeye çalışsak da varlığını sürdüren düşüncelerde– yatması gerektiği genel sonucuna götürdü.

Çalışmanın bazı bölümlerini çeşitli dinleyicilere sundum. Yeniden merkeze aldığım çalışmalarımın çoğunda olduğu gibi, New York Üniversitesi'ndeki Hukuk, Felsefe ve Siyaset Teorisi Kolokyumunun çeşitli oturumlarında benim yararına olacak şekilde tartışıldı. 1995 yılında Princeton'daki Carl Gustav Hempel Dersleri, Harvard'daki Alfred North Whitehead Dersleri, Stanford'daki Immanuel Kant Dersleri ve Columbia'daki Lionel Trilling Semineri için malzeme sağladı. Paul Boghossian, Ronald Dworkin, Colin McGinn ve Derek Parfit'in eleştirel ilgisi için minnettarım. Yazım sürecinde yaptığım araştırmalar New York Üniversitesi Hukuk Fakültesi Filomen D'Agostino ve Max L. Greenberg Fakülte Araştırma Fonu tarafından desteklenmiştir.

T. N.
New York
Nisan 1996

1

Giriş

I

Bu tartışma, hemen hemen her soruşturma alanının içinden geçen ve hatta genel kültürü de istila etmiş bir meseleyle –anlama ve gerekçelendirmenin nerede son bulduğu meselesiyle– ilgili olacak. Geçerliliği bizim bakış açımızdan bağımsız olan nesnel ilkelerle mi yoksa bireysel veya ortak bakış açımızla mı son bulurlar; sonuçta görünüşte en nesnel ve evrensel ilkeler bile geçerliliklerini ya da otoritelerini onları takip edenlerin bakış açılarından ve pratiklerinden almazlar mı? Amacım bu soruyu açıklığa kavuşturmak, araştırmak ve belirli düşünce alanları için rasyonalist olarak adlandıracağım yanıtı, öznelci olarak adlandıracağım yanıtı karşı savunmaya çalışmak. Kısaca mesele, söylediğimiz ya da düşündüğümüz her şeyin temelinde, ister tekil ister çoğul olsun, birinci şahsın saklanıp saklanmadığıdır.

Akıl –eğer böyle bir şey varsa– yalnızca toplumumuzun kabul edilmiş görüş ve alışkanlıklarına karşı değil, aynı zamanda kişisel bakış açımızın özelliklerine karşı da bir temyiz mahkemesi olarak hizmet edebilir. Her bireyin kendi içinde bulabileceği bir şeydir ama aynı zamanda evrensel bir otoriteye sahiptir. Akıl, gizemli bir şekilde ortak görüş ve kabul edilmiş pratiklerden uzaklaşmanın bir yolunu sağlar; bu yalnızca bir bireysellik yükselişi değildir, herkesle birlikte hareket etmek yerine kişinin kendine özgü benliğini ifade etme kararlılığı hiç değildir. Her kim akla başvurursa, kendi içinde yalnızca

kişisel ya da toplumsal değil, evrensel bir otorite kaynağı keşfetme iddiasındadır ve bu otorite, onu dinlemeye istekli olan diğerlerini de ikna etmelidir.

Eğer bu tanımlama kulağa Kartezyen ve hatta Platoncu geliyorsa, bu bir tesadüf değildir: Konu eski ve yıpranmış olabilir ancak bugün tamamen canlıdır, bunun nedeni kısmen benim (ancak genellikle savunucularının değil) genel olarak ya da bazı örneklerinde akla yönelik şüphecilik olarak adlandırdığım çeşitli biçimlerin yaygınlığıdır. Bu şüpheciliğin kaba bir versiyonu kültürümüzün zayıf bölgelerinde salgın bir hastalık haline gelmiştir ancak bazı ciddi felsefi destekler de almaktadır. Beni bu soruşturmaya iten şey kısmen irrasyonelizm ortamıydı ama aynı zamanda irrasyonelizmi tutarsız olarak reddettikten sonra daha fazla ne söyleyeceğimi bilemememdi çünkü akıl diye bir şeyin nasıl mümkün olduğuna dair de gerçek bir sorun vardır. Varoluşu radikal bir şekilde tesadüfi görünen biyolojik bir türün olumsal kapasiteleriyle beslenen bizim gibi yaratıkların, evrensel olarak geçerli nesnel düşünce yöntemlerine erişimi nasıl mümkün olabilir? Bu soru cevaplanamaz görüldüğü içindir ki felsefi literatürde öznelliliğin sofistike biçimleri ortaya çıkmaya devam etmektedir; fakat bana öyle geliyor ki bunların “kaba” öznellilikten daha fazla bir geçerliliği yoktur.*

Kaba olanla başlayalım: Görecelilik nitelemesi –“benim için” ya da “bizim için”– neredeyse bir refleks haline gelmiştir ve belli belirsiz bir felsefi destekle, çoğu zaman, inanç ya da yöntem konusundaki derin anlaşmazlıkların farklı referans çerçevelerinden, düşünce ya da uygulama biçimlerinden ya da yaşam biçimlerinden

* Akla meydan okumak yerine aslında aklın nesnelliliğine dayanan epistemolojik şüphecilik türüyle karıştırılmaktan kaçınmak için genel olarak “şüphecilik” yerine “öznellilik” terimini kullanacağım.

kaynaklandığı şeklinde bir yorumla genelleştirilir. (Her şeyin “inşa edildiği” fikri de aynı aileye aittir.) Tüm gerekçelendirmeler, onları kabul eden insanların kabul edilebilir buldukları ve daha fazla gerekçelendirmeye ihtiyaç duymadıkları şeylerle sona erdiğinden, hiçbir sonucun, kabulü onu doğrulayan topluluğun ötesinde geçerlilik iddia edemeyeceği düşünülmektedir.

Buna karşın akıl fikri, yerel ve göreceli olmayan gerekçelendirme yöntemlerine –evrensel olarak meşru olan çıkarımları gayrimeşru olanlardan ayıran ve göreceli olmayan bir anlamda hakikate ulaşmayı amaçlayan yöntemlere– atıfta bulunur. Bu yöntemler başarısız olabilir ancak amaçları budur ve rasyonel gerekçelendirmeler, bir yerde son bulsalar bile evrensellik iddiasında bulunacaklarsa “benim için” nitelemesiyle son bulamazlar.

Akıl yürütmenin temel özelliği genelliğidir. Bir sonuca varmak ya da bir şeye inanmak ya da bir şeyi istemek ya da yapmak için nedenlerim varsa, bunlar yalnızca benim için geçerli nedenler olamaz, benim yerimde aynı şeyi yapan başka birini de haklı çıkarmaları gerekir. Bu da bir başkasının “benim yerimde” olmasının ne anlama geldiği sorusunu açık uçlu bırakır. Fakat benim için bir neden olan şeyin bir başkasının aynı sonuca varması için bir neden olmadığına dair herhangi bir iddia, genellikten bu bariz sapmanın kendileri de genel olan terimlerle açıklanabileceğini göstermek için başka nedenlerle desteklenmelidir. Nedenlerin genelliği yalnızca aynı koşullarda değil, aynı zamanda ilgili benzer koşullarda da geçerli olmaları ve ilgili benzerlik veya farklılık olarak sayılan şeylerin aynı genellikteki nedenlerle açıklanabilmesi anlamına gelir. İdeal olan, evrensel ve istisnasız ilkelere ulaşmaktır.

Akıl yürütmek, dikkat kesilmiş herhangi birinin doğru olduğunu kabul edebileceği tarzda sistematik olarak düşündürmektir. Rölativistlerin ve öznelcilerin reddettiği şey işte bu genelliktir. Dilsel, bilimsel

ya da politik bir topluluk arasında fikir birliği koşulu şeklinde onun bir simülakrı* ortaya koyulduğunda bile, bu yanlış türden bir genellik olacaktır –çünkü en uç sınırlarında rasyonel değil istatistikseldir.

En kötüsü de öznelciliğin sadece önemsiz bir entelektüel süs veya teorik bir zarafet nişanı olmamasıdır. Tartışmayı saptırmak ya da başkalarının argümanlarındaki iddiaları küçümsemek için kulanılır. Bir şeyin göreceli olmaksızın doğru ya da yanlış, haklı ya da haksız, iyi ya da kötü olduğu yönündeki iddialar, dar görüşlü bir bakış açısının ya da yaşam biçiminin ifadeleri olarak –başka bir şey doğruyken kendilerinin yanlış olduğunu göstermenin bir ön hazırlığı olarak değil, hiçbir şeyin doğru olmadığını ve bunun yerine hepimizin kişisel ya da kültürel bakış açılarımızı ifade ettiğimizi göstermenin bir yolu olarak– alay edilme riskini taşır. Bunun edimsel neticesi, yalnızca çağdaş kültürün zaten aşırı olan entelektüel tembelliğindeki bir artış değildir, aynı zamanda beşeri ve sosyal bilimlerin alt kademelerinde ciddi argümanların çöküşü hızlanmış ve başkalarının nesnel argümanlarını birinci şahıs savunmalarından başka bir şey olarak ciddiye almayı reddetmek yönünde bir tutum oluşmuştur. Bu tutumun tezahürlerine doğrudan değinmeyeceğim ancak arka planda bir rahatsızlık kaynağı olarak orada duruyor; bununla birlikte aklın nasıl mümkün olduğu sorusu üze-

* *imulacrum*: Simülakrı bir kopyanın kopyasıdır, yani kendisi orijinal olmayan bir şeyin kopyasıdır ve dolayısıyla tamamen bozulmuş bir biçimdir. Metin bağlamında, fikir birliğine varılarak elde edilen genelliğin, akıl yürütmenin kendine özgü genelliğiyle hiçbir alakasının olmaması şeklinde anlaşılabilir. İnsanlar doğru ve sistematik düşünmeden; sağlam akıl yürütmelere dayanmadan da fikir birliğine varabilir. Buradaki genellik, düşünmeye içkin değil, ondan tamamen bağımsız dış koşullar çerçevesinde anlaşılabilir. İkinci genellik, ilk genelliğin aslıyla ilişkisini kesmiş bir kopyasıdır. (çev.)

rine çalışmanın rölativizme olan rağbeti azaltacağını da ciddi ciddi ummuyorum.

Rölativizm ve öznelciliğin pek çok biçimi ya kendi kendisiyle çelişkiye ya da boşluğa düşer; kendi kendisiyle çelişir çünkü sonunda hiçbir şeyin aslında mesele olmadığını iddia eder ya da boşluğa düşer çünkü söylediğimiz ya da inandığımız her şeyin, söylediğimiz ya da inandığımız bir şey olduğunu söylemekten öteye geçemez. Bana göre, bu seçeneklerin ikisinde de başarısız olmayan tüm genel ve en sınırlı öznelcilik biçimleri oldukça açık bir şekilde hatalıdır.

Benim görüşüm, akıl diye bir şeyin ya da böyle bir düşünce kategorisinin var olduğu ve bunun hem teoride hem de pratikte sadece inançların değil arzuların, niyetlerin ve kararların oluşumunda da iş başında olduğudur. Bu, aklın her durumda tek bir şey olduğu anlamına gelmez, sadece çok farklı konulardaki düşüncelerimizin bazı belirleyici yönlerinin, genellikleri, gerekçelendirme ve eleştiri hiyerarşisindeki konumları nedeniyle, onun örnekleri olarak kabul edilebileceği anlamına gelir. Buna “rasyonalist pozisyon” olarak atıfta bulunacağım. Amacım buna makul bir biçim verilip verilemeyeceğini görmek olacak. Akıl yürütme yoluyla hedeflediğimiz sonuçların belirtisiz karakteri ile bunun sadece *yaptığımız* bir şey olduğu gerçeği nasıl uzlaştırılabilir?

Her büyük filozofun bu konuda söyleyecek bir şeyleri vardır. Benim kendi sempatiğim Descartes ve Frege’ye yöneliktir ve Hume, Kant ve yaygın bir okumayla Wittgenstein’in yaklaşımlarında farklı şekillerde bulunan insan aklının erişiminin sınırlandırılması girişimine direnmeye çalışacağım. Daha yakın zamanlarda, bunun verisyonları W. V. Quine, Nelson Goodman, Hilary Putnam, Bernard Williams ve Richard Rorty’de bulunmaktadır. Öznelciliğin bu biçimleri, insan düşüncesinin görünüşteki cüretkâr iddialarından çekinir ve onun içeriğini kendi temellerine indirgeme eğilimindedir

ki böylece gittiğini iddia ettiği kadar uzağa, bizim ötemize geçmesin. Çoğunlukla belirli filozofların pozisyonlarına karşı değil, aklın nesnel iddialarını azaltmaya yönelik genel bir eğilime karşı tartışacağım; bu eğilim, kaba ya da sofistike pek çok felsefi argümanda kendini gösterir ve fenomeni anlamlandırmaya çalışanlar için sürekli bir ayartı niteliği taşır. Karşı çıktığım konum, cazibesini yorumladığım şekliyle öznelciliğin bu biçimi olacaktır; bir konum ki kim olduğumuz göz önüne alındığında bazen öznenin tek olası açıklaması gibi görünebilir ancak yine de anlaşılır hale getirilemeyeceğine inandığım bir konumdur.

II

Aklın nesnelliğine yönelik genel felsefi meydan okumalar ile aklı tartışmaya açmayan belirli akıl yürütme örneklerine yönelik sıradan meydan okumalar arasında ayırım yapmalıyız. Aklın iddia ettiği otoriteye sahip olabilmesi için, kendisinden başka hiçbir itiraza yer olmayan bir düşünce biçimi ya da kategorisi olması gerekir; geçerliliği koşulsuzdur çünkü kendisine yönelik her sözde meydan okumada zorunlu olarak kullanılır. Bu, aklın herhangi bir uygulamasının sonuçlarına itiraz edilemeyeceği anlamına gelmez, zira akıl yürütmede hata yapmak ya da aklın hangi sonuçlara varmamıza izin verdiği konusunda tamamen kararsız kalmak kolaydır. Ancak düzeltmeler ya da şüpheler aklın daha ileri uygulamalarından gelmelidir. Bu nedenle akıl yürütme eleştirileri ile akla meydan okumalar arasında ayırım yapabiliriz.

Eğer devam eden şey akıl yürütme ise, o zaman sonuçların eleştirisi akıl yürütmedeki hataları ortaya çıkarmalıdır ki bunlar da evrensel hatalardır. Birinin aritmetiğindeki ya da mantığındaki bir hataya ya da kanıtların dışlamadığı bir olasılığı dikkate almadaki

başarısızlığına veya bir araya getirilmiş iki vaka arasındaki uyumsuzluğa işaret ederek bir sonuca meydan okuduğumuzda, rasyonel gerekçelendirme ve eleştiri alanı içinde kalırız ve muhatabımızın nesnel hakikate ulaşmak için genel olarak geçerli bir yöntem kullanıp kullanmadığı konusunda şüphe uyandırmayız. Bu içkin eleştiri ve değerlendirme türü öznel hiçbir şey barındırmaz.

Öte yandan, tam da gerekçelerinin nesnelliğini sorgulayarak sonucun altını oyan harici bir eleştiri biçimi de vardır. Aklın ürünü olarak sunulan şeye *dışarıdan* meydan okumanın önemli bir yolu, bunun geçerli ya da geçersiz bir akıl yürütmenin sonucu olmadığını, daha ziyade başka bir şey olduğunu iddia etmektir; evrensel geçerliliği olmayan, belki de entelektüel bir kendini kandırma eyleminde yapay olarak rasyonelleştirilmiş ya da nesnelleştirilmiş belirli bir kişisel ya da kültürel perspektifin ifadesi. Bazen, bu *türden* bir aklın mümkün olduğuna dair herhangi bir şüphe ima etmeksizin, belirli bir göstermelik akıl yürütmeye bu şekilde meydan okunabilir. Akıl yürütmedeki hataların ortaya çıkarılması gibi sıradan bir “rasyonelleştirme” suçlaması, aklın kendi iddialarını sorgulamaz, aksine onları varsayar. Bu durumdaki inanç kaynakları ile onları gerçekten gerekçelendirecek ya da doğruluklarını kanıtlayacak alternatif bir zemin türünü karşı karşıya getirir.

Ancak bu tür bir teşhis daha genel bir biçim de alabilir ve felsefi bir noktaya değinmek için kullanılabilir. Duruma bağlı olarak, eleştiri ya sözde rasyonel temelli iddiayı tamamen gözden düşürmeyi ya da sadece rasyonalist yorumu altında olacağından daha farklı, daha az evrensel ama muhtemelen daha iyi temellendirilmiş bir şey olduğunu göstermeyi amaçlayabilir. Eğer amaç söz konusu akıl yürütmenin tartışılan türden sonuçlara varmak ya da bu sonuçları desteklemek için yanlış bir yöntem olduğunu göstermekse, o zaman doğru ya da alternatif yöntemin kullanımı bir rasyonelleştirme

olarak tanımlanamaz, daha ziyade bunu akıl olarak adlandırmanın yanlış bir yorumlama olduğu savunulabilir. Bu son strateji, amaçlanan şey etiği çürütmek değil, gerçek temellerini ortaya çıkarmak olduğunda, etiğin temelinin bir parçası olarak akla yapılan saldırıda sıklıkla rol oynar.*

Öte yandan (olasılıklar yelpazesini tamamlamak için), bu tür teşhisler bazen ne eleştiri ne de alternatif olarak değil ancak aklın gerçekte ne olduğuna dair indirgeyici yorumlar olarak sunulabilir; yani belirli bir kültürün veya yaşam biçiminin olumsal ancak temel bir özelliği. Gerçekçilik, şüphecilik ve indirgemecilik arasındaki olağan hareketler dizisi, felsefenin her yerinde olduğu gibi burada da ortaya çıkar: İndirgemecilik (aklın öznel ya da göreceli bir şekilde yeniden yorumlanması), gerçekçiliğin (güçlü evrenselci konum) sürdürülmesi çok zor görüldüğünde şüphecilikten bir sığınak sunuyor gibi görünmektedir.** Kendim de akıl konusunda bir realist olarak, bu indirgemeci “kurtarmaları” şüpheciliğe eşdeğer görüyorum; yani bunlar benim kendi kendime akıl olarak kabul ettiğim şeyin gerçekliği hakkında şüphecilik biçimleridir. Savunucuları ise bunları farklı olarak –aklın doğasına ilişkin anlayışımın doğru olduğunun inkârı şeklinde– tanımlayacaktır.

İster açıkça şüpheci ister münasip bir şekilde indirgemeci olsunlar, bu tür teşhisler güçlü rasyonalist –Platoncu ya da Kartezyen– ideale meydan okumaktadır. Hukuki, etik ya da bilimsel akıl gibi

* Örneğin bkz. Philippa Foot, “Morality as a System of Hypothetical Imperatives” (1972), *Virtues and Vices* (Blackwell, 1978) adlı derlemesinde yeniden basılmıştır ve Bernard Williams, *Ethics and the Limits of Philosophy* (Harvard University Press, 1985).

** Bu üçlüyü *The View from Nowhere* (Oxford University Press, 1986), s. 68-9’da tartışıyorum.